

บทวิจารณ์หนังสือ

ชื่อเรื่อง : ความสุขที่สมบูรณ์
ผู้เขียน : สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)
ผู้วิจารณ์ : พระมหาแสงเพชร สุทธิจิตฺโต (สารธิมา)

1. บทนำ

หนังสือเล่มนี้ถือเป็นหนังสือ ธรรมกถา ปาฐกถา วันทำบุญครบ ๘๔ ปี ของคุณโยมนาม พูนวัตถุ ในวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๓๗ และเนื่องในการที่จะมีอายุครบ ๘๐ ปีของคุณโยมเฉลิม พูนวัตถุ ในวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๓๗ ที่มีคุณค่าทั้งต่อการอ่าน และการครอบครองไว้ เนื่องจากเป็นหนังสือที่พิมพ์เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ พิมพ์ครั้งที่ ๑๔๖ พ.ศ. ๒๕๖๕ ซึ่งเนื้อหาของธรรมกถานั้นเป็นเนื้อหาที่ลึกซึ้ง ดังคำที่กล่าวไว้ในเบื้องต้น คำว่า “ความสุขที่สมบูรณ์”¹ หมายถึงความสุขเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา เป็นสิ่งที่ทุกคนแสวงหากันอยู่ แต่ที่จริงความสุขนั้นเราสามารถทำให้เกิดขึ้นได้ทันที ก็คือในจิตใจนี้เอง เมื่อใดโยมมีศรัทธา มีเมตตา มีไมตรีธรรม มีความสดชื่น เบิกบาน ผ่องใส ความสุขก็เกิดขึ้นในใจเมื่อนั้นทันที

2. เนื้อหา

เนื้อหา “ความสุขที่สมบูรณ์” ประกอบด้วย ๑๐ หัวข้อ โดยในแต่ละหัวข้อนั้น มีเนื้อหาสาระที่เป็นหลักใหญ่ ๆ ดังนี้

- หัวข้อที่ ๑ เกิดดีที่สุด คือเกิดกุศล
- หัวข้อที่ ๒ ปฏิบัติถูก มีแต่สุข ทุกข์ไม่มี
- หัวข้อที่ ๓ ปฏิบัติไม่ถูก ยิ่งห่างสุข ทุกข์ทับถม
- หัวข้อที่ ๔ โชคมา ก็ใช้ทำความดี เคราะห์มี ก็เป็นเครื่องมือพัฒนา
- หัวข้อที่ ๕ แย่งความสุข ก็เลยทุกข์ด้วยกัน แบ่งความสุข ก็จะไม่สุขด้วยกัน
- หัวข้อที่ ๖ ทั้งโลกจะสุขสันต์ เมื่อคนมีสุขแบบประสาน
- หัวข้อที่ ๗ แม้แต่สุขที่ชอบธรรม ถ้าปฏิบัติผิด สุขก็กลายเป็นเลื่อม
- หัวข้อที่ ๘ ถึงจะสุข ถ้ายังไม่อิสระ ก็ไม่เป็นสุขที่สมบูรณ์

¹ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ความสุขที่สมบูรณ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔๖, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๖๕), หน้า ๙.

หัวข้อที่ ๙ สิ่งทั้งหลายก็ทุกข์ต่อไปตามเรื่องของธรรมชาติ แต่ใจเราเป็นอิสระ มีสุขที่สมบูรณ์

หัวข้อที่ ๑๐ พัฒนากุศล คือหนทางพัฒนาความสุข

ในกรณีนี้ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์วิจารณ์ไว้ทั้ง ๕ หัวข้อโดยมีเนื้อหาในแต่ละหัวข้อดังนี้

หัวข้อที่ ๑ เกิดดีที่สุด คือเกิดกุศล

ความสุขเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา เป็นสิ่งที่ทุกคนแสวงหากันอยู่ แต่ที่จริงความสุขนั้นเราสามารถทำให้เกิดขึ้นได้ทันที ก็คือในจิตใจนี้เอง เมื่อใดโยมมีศรัทธา มีเมตตา^๒ มีโมหะริชช มีความสุขขึ้น เบิกบาน ผ่องใส ความสุขก็เกิดขึ้นในใจเมื่อนั้นทันที โดยเฉพาะวันนี้เป็นวันเกิด ถ้าถึงวันเกิดที่เป็นวันเริ่มต้นของชีวิต ก็เป็นเรื่องในอดีต ที่เราเพียงระลึกถึง ซึ่งผ่านไปนานแล้ว ย้อนหลังไปทำอะไรไม่ได้ แต่ถ้าวินาทีที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ วันเกิดจะมีความหมายที่ปฏิบัติได้ทันที คือ ทำให้เกิดเมตตา เกิดศรัทธา เกิดความร่าเริง เกิดความแจ่มใส เกิดความอิ่มใจ เป็นต้น พูดสั้น ๆ ว่า ทำกุศลให้เกิดขึ้นมา ก็สมชื่อว่าเป็นวันเกิด คือได้ทำให้อกุศลธรรมเกิดขึ้น ซึ่งเป็นความเกิดที่ดีที่สุด สมตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้คือ การเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรม ที่จริงนั้น เราเกิดกันอยู่ทุกขณะ ทั้งทางกาย และทางใจ โดยเฉพาะทางใจ มีทั้งเกิดร้าย และเกิดดี เกิดร้าย ก็เช่น เกิดความโกรธ เกิดความกลัว เกิดความขุ่นมัว เกิดความทุกข์ เกิดความเศร้า อย่างนี้ไม่ดีแน่ อย่าให้เกิดเลย ควรเกิดแต่ที่ดี ๆ วันนี้เป็นวันเกิด เป็นวันมงคล เพราะฉะนั้นก็เอาเป็นวันเริ่มต้น ที่จะเกิดสิ่งที่ดีที่สุด นั่นก็คือเกิดกุศลอย่างที่ว่าแล้ว เช่น เกิดปิติ เกิดความสุข เกิดความสดชื่น เกิดความเบิกบานผ่องใส เกิดศรัทธา เกิดสติ เกิดเมตตา เกิดสมาธิ เกิดความขยัน เกิดปัญญา ฯลฯ ที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะทำให้สมกับความเป็นวันดี ที่เรียกว่าวันเกิด เป็นอันว่า วันเกิดเป็นวันมงคล ก็คือ เป็นวันที่เกิดขึ้นของกุศลธรรม พอกุศลธรรมเกิดขึ้น ก็กลายเป็นการฉลองวันเกิดที่สมควรอย่างแท้จริง อย่างที่พระบอไว้ว่า เราควรทำกุศลธรรมให้เกิดขึ้น เพราะว่าการกุศลธรรมนำมาซึ่งความสุข

หัวข้อที่ ๒ โชคมา ก็ใช้ทำความดี เคราะห์มี ก็เป็นเครื่องมือพัฒนา

คนเราอยู่ในโลก แต่มักปฏิบัติไม่ถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลายในโลก จึงดำเนินชีวิตไม่ถูกต้อง สิ่งที่เราเกี่ยวข้องต่าง ๆ นี้ มันก็อยู่ของมันไปตามปกติ ตามธรรมชาติ แต่เราปฏิบัติต่อมันไม่ถูก วางใจไม่ถูก แม้แต่มองก็ไม่ถูก เราจึงเกิดทุกข์^๓ สิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ตามธรรมดานั้นก็เป็นไป ถ้าเรารู้ทัน ก็เห็นมันเป็นไปตามกฎธรรมชาติ แต่ถ้าเราไม่รู้เท่าทัน เรามองไม่เป็น ก็เกิดทุกข์ทันที แม้แต่เหตุการณ์

^๒ พ.ป. (ไทย) ๓๑/๒๓/๔๖๔.

^๓ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓๙, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๖๐), หน้า ๑๙.

ความผันผวนปรวนแปรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของคนเรา ที่เรียกกันว่า โชคบ้าง เคราะห์บ้าง ศัพท์พระเรียกว่า โลกธรรม ซึ่งเป็นตัวการสำคัญ ที่ทำให้คนดีใจเสียใจ เป็นสุข และเป็นทุกข์ เวลามันเกิดขึ้น ถ้าเราปฏิบัติไม่ถูกต้อง ที่สุขเราก็แปลงให้เป็นทุกข์ ที่มันเป็นทุกข์อยู่แล้ว เราก็เพิ่มทุกข์แก้ตัวเราให้มากขึ้น แต่ถ้าเราปฏิบัติถูกต้อง ที่ทุกข์เราก็ผันแปลงให้เป็นสุข ที่มันเป็นสุขอยู่แล้ว เราก็เพิ่มให้เป็นสุขมากยิ่งขึ้น โลกธรรม⁴ คืออะไร โลกธรรม แปลว่า ธรรมประจำโลก ได้แก่สิ่งที่เกิดแก่มนุษย์ทั้งหลายตามธรรมดาของความเป็นอนิจจัง ก็คือเรื่อง ลาม เลื่อมลาม ยศ เลื่อมยศ สรรเสริญ นิินทา สุข ทุกข์ สิ่งเหล่านี้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า มันมีอยู่เป็นธรรมดา เมื่อเราอยู่ในโลก เราไม่พ้นมันหรอก เราต้องเจอมัน ทีนี้ถ้าเราเจอมันแล้ว เราวางใจไม่ถูก และปฏิบัติไม่ถูก เราจะเอาทุกข์มาใส่ตัวทันที พอเรามีลาม เราก็ดีใจ อันนี้เป็นธรรมดา เพราะเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา แต่พอเลื่อมลามเราก็เศร้าโศก เพราะเราสูญเสีย ทีนี้ ถ้าเราวางใจไม่ถูก ไประทมตรมใจ แล้วไปทำอะไรประชดประชันตัวเอง หรือประท้วงชีวิต เป็นต้น เราก็ซ้ำเติมตัวเอง ทำให้เกิดทุกข์มากขึ้น อย่างง่าย ๆ กว่านั้น เช่น เสียงินินทา และสรรเสริญ คำสรรเสริญนั้นเป็นสิ่งที่เราชอบใจ พอได้ยินเราก็มีความสุข ใจก็ฟูขึ้นมา แต่พอได้ยินคำนิินทาเราก็เกิดความทุกข์ ทุกข์นี้เกิด เพราะอะไร เพราะเรารับเอาเข้ามา คือรับกระทบมันนั่นเอง คือเอาเข้ามาบิบใจของเรา ทีนี้ ถ้าเราวางใจถูกต้อง อย่างน้อยเราก็รู้ว่า อ้อ นี่คือธรรมดาของโลก เราได้เห็นแล้วไง พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้วว่า เราอยู่ในโลก เราต้องเจอโลกธรรมนะ เราก็เจอจริง ๆ แล้วเราก็รู้ว่า อ้อ นี่ความจริงมันเป็นอย่างนี้เอง เราได้เห็น ได้รู้แล้ว เราจะได้เรียนรู้ไว้ พอบอกว่าเรียนรู้อะไรนั่นแหละ มันก็กลายเป็นประสบการณ์สำหรับศึกษา เราก็เริ่มวางใจต่อมันได้ถูกต้อง ต่อจากนั้นก็นึกสนุกกับมันว่า อ้อ ก็อย่างนี้แหละ อยู่ในโลกก็เห็นความจริงแล้วว่ามันเป็นอย่างไร ทีนี้ก็ลองกับมันดู แล้วเราก็ตั่งหลักได้ สบายใจ อย่างนี้ก็เรียกว่าไม่เอาทุกข์มาทับถมใจตัวเอง อะไรต่าง ๆ นี่โดยมากมันจะเกิดเป็นปัญหาเพราะเราไปรับกระทบ ถ้าเราไม่รับกระทบ มันก็เป็นเพียงการเรียนรู้บางทีเราทำใจให้ถูกต้องกว่านั้น ก็คือ คิดจะฝึกตนเอง พอเราทำใจว่าจะฝึกตนเอง เราจะมองทุกอย่างในแง่มุมใหม่ แม้แต่สิ่งที่ไม่ดีไม่น่าชอบใจ เราก็จะมองเป็นบททดสอบ พอมองเป็นบททดสอบที่ไรเราก็ได้ทุกที ไม่ว่าดีหรือร้ายเข้ามา ก็เป็นบททดสอบใจและทดสอบสติปัญญาความสามารถทั้งนั้น ก็ทำให้เราเข้มแข็งยิ่งขึ้น เพราะเราได้ฝึกฝน เราได้พัฒนาตัวเรา เลยกลายเป็นดีไปหมด ถ้าโชค หรือโลกธรรมที่ดีมีมา เราก็สบาย เป็นสุข แล้วเราก็ใช้โชคนั้น เช่น ลาม ยศ⁵ เป็นเครื่องมือเพิ่มความสุขให้แผ่ขยายออกไป คือใช้มันทำความดี ช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ ทำให้ความสุขขยายจากตัวเรา แผ่กว้างออกไป สู่ผู้คนมากมายในโลก ถ้าเคราะห์ หรือโลกธรรมที่ร้ายผ่านเข้ามา ก็ถือว่าเป็นโอกาสที่ตัวเราจะได้อฝึกฝนพัฒนา มันก็กลายเป็นบททดสอบ เป็นบทเรียน และเป็นเครื่องมือฝึกสติ ฝึกปัญญา

⁴ ส.ช.อ. (ไทย) ๒/๙๔/๓๔๘.

⁵ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๑, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๖๑), หน้า ๓๘๒.

ฝึกการแก้ปัญหา เป็นต้น ซึ่งจะทำให้เราพัฒนายิ่งขึ้นไป เพราะฉะนั้น ลูกศิษย์พระพุทธเจ้าจึงถือคติว่า ให้มันลึกการให้ถูกต้อง ถ้ามองสิ่งทั้งหลายให้เป็นแล้ว ก็จะเป็นประโยชน์แก่เราหมด ไม่ว่าดีหรือร้าย นี่เป็นตัวอย่างวิธีการเบื้องต้น แต่รวมความง่าย ๆ ก็คือ เราไม่เอาทุกข์มาทับถมตนเอง

หัวข้อที่ ๓ ทั้งโลกจะสุขสันต์ เมื่อคนมีสุขแบบประสาน

ถ้าเราพัฒนาจิตใจอย่างนี้ โดยขยายความรักความเมตตาออกไป เราก็สามารถมีความสุขเพิ่มขึ้น โดยที่คนอื่นก็มีความสุขด้วย อย่างนี้ก็เป็นความสุขที่ประกอบด้วยธรรม ถ้าความสุขอย่างนี้เกิดขึ้นมาก ก็ทำให้โลกนี้มีสันติสุข เริ่มตั้งแต่ในครอบครัวเป็นต้นไป พ่อแม่อยากให้ลูกเป็นสุข สละให้แก่อะไรก็ได้ แล้วพ่อแม่ก็เป็นสุขด้วย ทีนี้ ถ้าลูกรักพ่อแม่เหมือนอย่างที่เราแม่รักลูก ลูกก็จะทำแก่อะไรก็ได้ อย่างเดียวกับที่พ่อแม่ทำกับตนเอง คือลูกจะพยายามทำให้พ่อแม่เป็นสุข เมื่อลูกพยายามทำให้พ่อแม่เป็นสุข ลูกก็ให้แก่อะไรก็ได้ ลูกก็พยายามรับใช้ ทำอะไรต่าง ๆ ให้พ่อแม่มีความสุข พอลูกเห็นพ่อแม่มีความสุข ลูกก็สุขด้วย ความสุขของลูกก็ประสานกับสุขของพ่อแม่ ถ้าอย่างนี้ก็มีแต่ความสุขสันต์ ร่มเย็นยิ่งขึ้น ในครอบครัวก็เป็นสุขขยายออกไป ในหมู่เพื่อนฝูงญาติมิตรก็เหมือนกัน ถ้าญาติมิตรเพื่อนฝูงให้แก่อะไรก็ได้ หรือทำอะไรให้กัน โดยอยากจะให้ญาติหรือเพื่อนเป็นสุข พอเห็นญาติหรือเพื่อนเป็นสุข ตัวเองก็เป็นสุขด้วย เมื่อความสุขแบบประสานกันอย่างนี้กว้างออกไป โลกนี้ก็ร่มเย็น และมีการช่วยเหลือกัน การอาศัยกันได้ วัตถุสิ่งของต่างๆ ก็จะกลายเป็นเครื่องประกอบที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อันนี้ก็เป็นความสุขอย่างหนึ่งที่ชอบธรรม รวมแล้ว ความสุขที่พัฒนาขึ้นไปมีอยู่มากมาย อีกตัวอย่างหนึ่ง โยมมีศรัทธาในพระศาสนา มีความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย เชื่อในบุญกุศล พอไปทำบุญกุศลก็เกิดความอิ่มใจ แม้จะให้จะสละก็ไม่ทุกข์ เพราะใจมีศรัทธาเสียแล้ว เมื่อให้ด้วยศรัทธา^๖ การให้ก็กลายเป็นความสุขด้วย

หัวข้อที่ ๔ แม้แต่สุขที่ชอบธรรมถ้าปฏิบัติผิด สุขก็กลายเป็นเสื่อม

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ถ้าเป็นความสุขโดยชอบธรรมแล้วเรามีสิทธิ์เสวย ไม่ต้องไปสละอะไร ทั้งแต่ท่านสอนไม่ให้หยุดแค่นี้ เพราะถ้าเราปฏิบัติผิด พอเรามีความสุขแล้ว เราก็อาจจะพลาด จุดที่จะพลาดอยู่ตรงนี้ คือ เรามีสิทธิ์ที่จะสุข และเราก็สุขแล้ว แต่เราเกิดไปหลงเพลินเพลินมัวเมา พอเราหลงเพลินมัวเมา ความสุขนั้นก็กลับกลายเป็นปัจจัยของความทุกข์ได้ พอถึงตอนนั้นก็เสีย เพราะฉะนั้น ความสุขนั้นเราจะต้องรู้ทันด้วย ความสุขก็เป็นโลกธรรมอย่างหนึ่ง คือ มันเกิดขึ้นแล้ว ก็ตั้งอยู่และดับไป เป็นอนิจจัง เปลี่ยนแปลงไปได้ ถ้าเรารู้ทันความจริงนี้ เมื่อสุข เราก็เสวยสุขนั้นโดยชอบธรรม แต่เราไม่หลงใหลมัวเมาในความสุคนั้น เมื่อรู้เท่าทันไม่หลงมัวเมาแล้ว มันก็ไม่เป็นปัจจัยให้เกิดทุกข์ แต่ถ้าหลงมัวเมา สุขก็เป็นปัจจัยแก่ทุกข์ อย่างน้อยก็ทำให้ติด แล้วก็เพลินเพลิน หลงมัวเมา

^๖ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔๗, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนดส์โฮม จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๒๕๐.

ไม่ทำอะไร ทำให้เกิดความประมาท คนที่คิดว่า เราสุขแล้ว เราสำเร็จแล้ว เราเก่งแล้ว เราดีแล้วนี่ พระพุทธเจ้าตรัสเตือนไว้ว่าจะเป็นเหตุให้เกิดความประมาท เพราะเกิดความพอใจ ก็ได้แต่มัวเสวยความสุขและความสำเร็ญนั้น ไม่ทำอะไรที่ควรจะทำต่อ ๆ ไป หรือให้ยิ่งขึ้นไป มีกิจหน้าที่อะไรที่ควรทำ ก็ไม่ทำ อะไรเกิดขึ้น ควรตรวจตราแก้ไข หรือจัดดำเนินการ ก็ปล่อยก็ละเลย มัวแต่หลงในความสุข กลายเป็นทางของความประมาท แล้วก็เกิดความเสื่อมต่อไป

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า แม้แต่พระอริยะ อย่างพระโสดาบันก็ยังประมาทได้ ประมาทเพราะอะไร เพราะว่าไปเกิดความพอใจขึ้นมา อืมใจว่าเราได้บรรลุธรรมสูงถึงขั้นนี้แล้วพอใจขึ้น ความประมาทก็ตามมาทันที ก็ไม่เพียรพยายามเพื่อก้าวหน้าในคุณความดียิ่งขึ้นไป ก็กลายเป็นความเสื่อม พระพุทธเจ้าตรัสสอนว่า เรื่องความเจริญของงานในกุศลธรรมนั้นหยุดไม่ได้ เราต้องพยายามยิ่งขึ้นไป มีพุทธพจน์แห่งหนึ่งตรัสว่า “เราไม่สรรเสริญแม้แต่ความตั้งอยู่ได้ในกุศลธรรมทั้งหลาย”⁷ ไม่ต้องพูดถึงความเสื่อมจากกุศลธรรม เราสรรเสริญแต่ความก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปในกุศลธรรมเท่านั้น ก็หมายความว่า เราจะต้องเพียรพยายามปฏิบัติเจริญกุศลธรรมให้ก้าวหน้าไป จนกระทั่งหมดกิเลสหมดความทุกข์ มีปัญญาสมบูรณ์ มีสติสมบูรณ์ที่สุด ถ้าเราเกิดไปติดในความสุข ในความเพลิดเพลิน เราก็หยุด เราก็ไม่ขวนขวาย ไม่ปฏิบัติต่อไป ก็จะกลายเป็นทางของความเสื่อม เพราะฉะนั้น ความสุขถ้าเราหลงติดมัวเมา ก็เป็นความผิดพลาด เพราะฉะนั้น จึงต้องเสวยความสุขด้วยความรู้เท่าทัน แล้วความรู้เท่าทันที่เป็นตัวปัญญานี้ จะป้องกันไม่ให้สุขนั้นเกิดพิษเกิดภัย มันจะป้องกันเหตุร้าย ภัยพิบัติและความเสื่อมได้ทั้งหมด นี่ก็คือ การเสวยสุขโดยไม่ประมาทนั่นเอง

หัวข้อที่ ๕ ถึงจะสุข ถ้ายังไม่อิสระ ก็ไม่เป็นสุขที่สมบูรณ์

ความสุขมีหลายระดับ เริ่มต้นเรามีความสุขจากการเสพวัตถุ คือสิ่งที่จะมาบำรุงตา หู จมูก ลิ้น กายของเรา ให้ได้ดู ฟัง ดมกลิ่น ลิ้มรส ที่ชื่นชมชอบใจ⁸ พวกนี้เป็นความสุขทางประสาทสัมผัสเบื้องต้น เมื่อพัฒนาต่อไป เราก็มีความสุขเพิ่มขึ้นอีก อย่างที่ว่าเมื่อก็ คือความสุขจากคุณธรรม ตอนแรกเราเคยมีความสุขจากการได้การเอาอย่างเดียว เป็นความสุขขั้นต้น ยังแคบอยู่ พอเรามีคุณธรรมเพิ่มขึ้น เราก็มีความสุขจากการให้ด้วย เมื่อมีศรัทธา เราก็มีความสุขจากการทำบุญทำกุศล เมื่อทำบุญทำกุศลไปแล้ว ระลึกขึ้นมาเมื่อไรก็มีความปีติอิ่มใจ มีความสุขจากการได้ทำประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ ได้ช่วยเหลือสังคม และได้ทำความดีงามต่าง ๆ ถ้าเราไม่ประมาท คือไม่หยุดเสียแต่ความสุขขั้นต้น เราจะสามารถพัฒนาในความสุข ทำความสุขให้เกิดขึ้นได้อีกมากมาย ต่อจากนี้ความสุขก็ขยายออกไปอีก เลยจากความสุขในการทำความดี ก็ไปสู่ความสุขที่เกิดจากปัญญา

⁷ อัง.เอกาทสกก. (ไทย) ๒๔/๕๓/๑๑๓.

⁸ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๓๕๘.

ความสุขที่เกิดจากปัญญา ก็คือความรู้เท่าทันสังขาร รู้โลกและชีวิตตามเป็นจริง รู้เท่าทันอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ความสุขทั้งหลายนี้ ในที่สุด จะเป็นสุขจากการเสพวัตถุก็ตาม สุขในการอยู่กับธรรมชาติก็ตาม และแม้แต่สุขจากการทำความดีต่าง ๆ นี้ ล้วนแต่เป็นความสุขที่ยังต้องอิงอาศัย คือต้องอาศัยวัตถุ หรือปัจจัยภายนอก ขึ้นต่อสิ่งหรือบุคคลอื่น เมื่อความสุขของเราอาศัยวัตถุ เราก็ฝากความสุขไว้กับวัตถุ ถ้าขาดวัตถุนั้นเราก็ขาดความสุข ตอนแรกเราบอกว่าถ้าเรามีวัตถุนั้นเราจะมีความสุข ต่อมาเราเพลินไป ความสุขของเราก็ต้องอาศัยวัตถุนั้น ต้องขึ้นต่อมัน พอขาดวัตถุนั้นเราสุขไม่ได้ และกลายเป็นทุกข์ด้วย แย่ลงกว่าเก่า อันนี้พระพุทธเจ้าตรัสให้ระวัง เพราะจะเป็นการสูญเสียอิสรภาพ ทำอย่างไรเราจะรักษารฐานเดิมไว้ได้ คือ เรามีวัตถุนั้นเราก็มีความสุข แต่ถ้าไม่มีเราก็สุขไม่ได้ ถ้าอย่างนี้ก็แสดงว่า เรายังตั้งหลักอยู่ได้ และยังมีอิสรภาพอยู่ เมื่อเราทำความดี เราก็มีสิทธิที่จะได้รับความสุขจากการทำความดีนั้น เช่น ด้วยศรัทธา ด้วยเมตตา ด้วยจาคะ⁹ เราบำเพ็ญประโยชน์ทำบุญทำกุศลแล้ว เราก็มีสิทธิที่จะได้ความสุขจากบุญกุศลเหล่านั้น แต่มันก็ยังเป็นความสุขที่อิงอาศัย คือเราจะต้องอาศัยการระลึกถึงความดีหรือบุญถึงกุศลนั้นอยู่ ถ้าเป็นความสุขที่อิงอาศัย มันก็ยังเป็นสิ่งที่อยู่นอกตัว ไม่เป็นเนื้อเป็นตัวของเราเอง ทำอย่างไรเราจะมีมีความสุขที่ไม่ต้องขึ้นกับสิ่งอื่น ถ้าความสุขนั้นยังต้องขึ้นอยู่กับสิ่งอื่น มันก็ผันแปรได้ และตัวเราก็ไม่เป็นอิสระ เพราะสิ่งนั้นตกอยู่ใต้กฎธรรมชาติ เป็นไปตามอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา¹⁰ มันสามารถกลับย้อนมาทำพิษแก่เราได้ สิ่งภายนอกที่เราอาศัยนั้น มันไม่ได้อยู่กับตัวข้างในเรา ไม่เป็นของเราแท้จริง เมื่อเราฝากความสุขไว้กับมัน ถ้ามันมีอันเป็นอะไรไป เราก็ทุกข์ ความดีก็เหมือนกัน เมื่อเรามีความสุขเพราะอาศัยมัน ถ้าความดีนั้นเราไปทำแล้วคนอื่นไม่เห็นหรือไม่ชื่นชม บางทีใจเราก็หม่นหมองไปด้วย จึงเรียกว่าเป็นความสุขที่ยังอิงอาศัยอยู่ เพราะฉะนั้นเราจึงต้องก้าวต่อไป สู่การมีปัญญารู้ความจริงของสิ่งทั้งหลาย รู้ว่าธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายก็เป็นอย่างนี้ ไม่ว่าอะไรที่เป็นสังขาร จะเป็นรูปธรรม หรือนามธรรม เป็นความชั่ว หรือความดี เป็นวัตถุ หรือเป็นเรื่องของจิตใจ มันก็เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทั้งนั้น เมื่อรู้ความจริงแล้ว ก็จะเข้าถึงเท่าทันกระแสของธรรมชาติ เรียกว่า กระแสเหตุปัจจัย ปัญญาของเราที่เข้าไปรู้ทันกระแสเหตุปัจจัยนี้ พอปัญญารู้เท่าทันมันแล้ว เราก็วางใจได้ รู้สึกเบาสบาย เราก็รู้แต่เพียงตามเป็นจริงว่า เวลาสิ่งนี้มีมันเป็นอย่างนี้ มันก็เป็นไปตามเหตุปัจจัยของมัน เมื่อรู้ทันแล้ว สิ่งนั้นก็ไมย้อนมาทำพิษแก่จิตใจของเรา จิตใจของเราที่เป็นอิสระ ตอนนี้จะมาถึงขั้นสุดท้ายที่ว่า สิ่งทั้งหลายที่เป็นสังขาร มันเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มันก็เป็นทุกข์ไปตามธรรมชาติของมัน ตามสภาวะ เราได้เห็นความจริงของมัน แต่เราไม่พลอยเป็นทุกข์ไปด้วย

⁹ อภ.สตุตตก. (ไทย) ๒๓/๓๔/๓๓.

¹⁰ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๒๕๐.

3. บทวิจารณ์

จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้: หนังสือมีชื่อเรื่องที่ดี น่าสนใจ มีเนื้อหาที่ละเอียด ทำความเข้าใจได้ง่าย และชัดเจน เป็นประโยชน์ทั้งต่อการศึกษา เพิ่มพูนภูมิปัญญา และก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจทั้งในทางโลก และทางธรรม มีการอธิบายยกตัวอย่างในเรื่องของเมื่อใดบุคคลมีศรัทธา มีเมตตา มีโมหะธรรม มีความสดชื่น เบิกบาน ผ่องใส ความสุขก็เกิดขึ้นในใจเมื่อนั้นทันที และยังมีหลักธรรมต่าง ๆ มาเกี่ยวพัน เช่น โลกธรรม ๘ ได้แก่ ลาภ เลื่อมลาภ ยศ เลื่อมยศ สรรเสริญ นิทาน สุข ทุกข์ เป็นต้น และยังมีบทความสำคัญ คือ การเสวยสุขโดยไม่ประมาท หมายถึง ความสุขด้วยความรู้เท่าทัน แล้วความรู้เท่าทันที่เป็นตัวปัญหานี้ จะป้องกันไม่ให้สุขนั้นเกิดพิษเกิดภัย จะสามารถป้องกันเหตุร้าย ภัยพิบัติ และความเสื่อมได้ทั้งหมด ดังนั้นหนังสือ “ความสุขที่สมบูรณ์” จึงเป็นหนังสือที่มีคุณค่าต่อการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

จุดด้อยของหนังสือเล่มนี้: หนังสือ “ความสุขที่สมบูรณ์” เป็นหนังสือที่ได้ถอดข้อความมาจาก ธรรมกถา ปาฐกถา แก่ คุณโยมนาม-คุณโยมเฉลิม พูนวัตถุ และญาติมิตร เมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๓๗ มาตีพิมพ์ เนื้อหาอาจจะเป็นภาษาพูดที่ใช้เทศนา อาจมีภาษาบาลีอยู่บ้างแต่ไม่มากนักควรมีการอธิบายเพิ่มเติมในเนื้อหาเกี่ยวกับ วิธีคิด วิธีปฏิบัติ และวิธีให้คุณค่าเกี่ยวกับความสุข หากผู้อ่านไม่มีพื้นฐานด้านความรู้ในเรื่องของความสุข เช่น การได้มาซึ่งความสุข การแสวงหาความสุข จึงเป็นการยากที่จะเข้าใจในการประพฤติปฏิบัติได้ตามความมุ่งหมายของหนังสือเล่มนี้

4. สรุป

บทสรุปเนื้อหาในหนังสือ “ความสุขที่สมบูรณ์” ได้อธิบายกล่าวว่า ความสุขเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา เป็นสิ่งที่ทุกคนแสวงหากันอยู่ แต่ที่จริงความสุขนั้นเราสามารถทำให้เกิดขึ้นได้ทันที ก็คือในจิตใจนี้เอง เมื่อใดโยมมีศรัทธา มีเมตตา มีโมหะธรรม มีความสดชื่น เบิกบาน ผ่องใส ความสุขก็เกิดขึ้นในใจเมื่อนั้นทันที หากคนเราอยู่ในโลกแต่ไม่ปฏิบัติไม่ถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลายในโลก จึงดำเนินชีวิตไม่ถูกต้อง สิ่งที่เราเกี่ยวข้องต่าง ๆ นี้ มันก็อยู่ของมันไปตามปกติ ตามธรรมชาติแต่ปฏิบัติต่อมันไม่ถูก วางใจไม่ถูก แม้แต่มองก็ไม่ถูก เราจึงเกิดทุกข์ สิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ตามธรรมดา มันก็เป็นไป ถ้าเรารู้ทัน ก็เห็นไปตามกฎธรรมชาติ แต่ถ้าเราไม่รู้เท่าทัน เรามองไม่เห็น มันก็เกิดทุกข์ทันที

จุดหมายของความสุขที่สมบูรณ์ คือ

- ๑) ศรัทธา หมายถึงความเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล
- ๒) เมตตา ความรัก และความเอ็นดู ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข
- ๓) ปิติ ความปลื้มใจ ความยินดี ความอึดอึดใจ

๔) สุข ความสบายกายสบายใจ

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๓๙.
- _____. อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๓.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). ความสุขที่สมบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔๖. กรุงเทพมหานคร:
ธรรมสภา, ๒๕๖๕.
- _____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๓๙. กรุงเทพมหานคร:
สหธรรมิก, ๒๕๖๐.
- _____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๓๑. กรุงเทพมหานคร:
สหธรรมิก, ๒๕๖๑.
- _____. พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. พิมพ์ครั้งที่ ๔๗. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ท
แอนด์โฮม จำกัด, ๒๕๕๙.

